

VÀI NÉT VỀ CẢNG SÀI GÒN VÀ CON TÀU LA TOUCHE TREVILLE NĂM 1911

NGUYỄN XUÂN HOÀI*
PHẠM THỊ HUỆ**

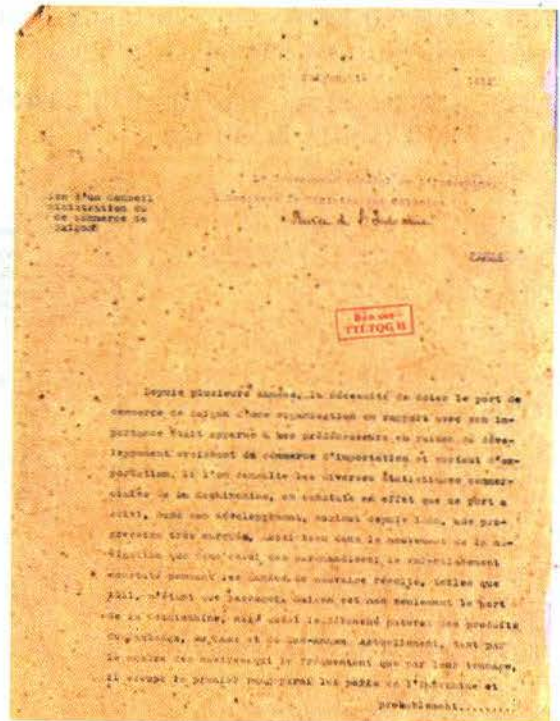
Trần trở với vận nước, với sự nghiệp cứu nước không thành của các bậc tiền bối, ngày 5/6/1911, Bác Hồ của chúng ta (lúc đó lấy tên là Nguyễn Tất Thành) đã quyết chí ra đi tìm đường cứu nước. Bác đã ra đi từ cảng Sài Gòn bằng con tàu của Pháp có tên là La Touche Tréville. Người đã trải qua nhiều nghề khác nhau để được đến nhiều miền khác nhau trên thế giới khảo nghiệm và học tập. Và cuối cùng, Người đã tìm ra con đường cứu nước, cứu dân.

Qua khảo cứu gần 3.000 mét giá tài liệu lưu trữ của người Pháp để lại, tại Trung tâm Lưu trữ quốc gia II, chúng tôi đã tìm được một số tài liệu liên quan đến cảng Sài Gòn và con tàu La Touche Tréville – con tàu đã đưa Bác Hồ rời cảng Sài Gòn, mở đầu cuộc trường chinh tìm đường cứu nước cách đây đúng 100 năm, xin được giới thiệu cùng bạn đọc.

1. Về thương cảng Sài Gòn năm 1911

Cảng Sài Gòn được xây dựng “năm 1860, nghĩa là chưa đầy 1 năm sau khi chiếm Sài Gòn, thực dân Pháp đã đón một số tư sản người Hoa ở Sài Gòn sang nhận thầu xây dựng bến tàu dài 1.800m trên bờ sông Sài Gòn để xuất khẩu lúa gạo”¹. Đây là một thương cảng rất quan trọng của Đông Dương nên được nhà cầm quyền quan tâm và đầu tư về mọi mặt. Trong công văn gửi Bộ trưởng Bộ Thuộc địa năm 1912, Toàn quyền Đông Dương đánh giá: “Nhận thấy tầm quan trọng của thương cảng Sài Gòn trong việc xuất nhập khẩu hàng hóa ở Đông

*Dương nói chung và Nam kỳ nói riêng, Toàn quyền Đông Dương đã có những bước điều chỉnh quan trọng về mặt tổ chức và hoạt động của Cảng này*². Trong khoảng 30 năm hoạt động (1880-1911) cảng Sài Gòn đã có những bước phát triển vượt bậc và được chính quyền thực dân Pháp đánh giá rất cao: “Có thể thấy, từ năm 1880 cho đến năm 1911, thương cảng Sài Gòn đã ngày càng phát triển và trở thành một nơi trung chuyển hàng hóa và lưu thông hàng hải quan trọng bậc nhất ở Đông Dương. Cảng Sài Gòn

Trang đầu công văn của Toàn quyền Đông Dương gửi Bộ trưởng Bộ Thuộc địa năm 1912

không chỉ thuộc riêng Nam kỳ, mà còn là điểm trao đổi hàng hóa của cả Cambot, Lào và Nam – Trung kỳ. Số lượng hàng hóa nhập khẩu thông qua cảng Sài Gòn được xem là đứng đầu các cảng ở vùng Viễn Đông, thậm chí còn cao hơn lượng hàng hóa xuất – nhập tại các cảng ở chính quốc”³.

Theo Thống kê số lượng tàu và hàng hóa ra vào cảng Sài Gòn của Toàn quyền Đông Dương trong vòng 9 năm (1903-1911) cho thấy số lượng tàu ra vào Cảng và khối lượng hàng hóa trung chuyển tại đây là rất lớn:

Năm 1903: số lượng tàu cập bến và rời bến là: 2.357 tàu, tải trọng tàu là: 1.703.075 tấn.

Năm 1904 số lượng tàu cập bến và rời bến là: 2.424 tàu, tải trọng tàu là: 2.032.769

Năm 1905 số lượng tàu cập bến và rời bến là: 2.285 tàu, tải trọng tàu là: 2.120.816

Năm 1906 số lượng tàu cập bến và rời bến là: 2.341 tàu, tải trọng tàu là: 2.164.185

Năm 1907 số lượng tàu cập bến và rời bến là: 2.856 tàu, tải trọng tàu là: 2.844.785

Năm 1908 số lượng tàu cập bến và rời bến là: 2.562 tàu, tải trọng tàu là: 2.626.026

Năm 1909 số lượng tàu cập bến và rời bến là: 2.410 tàu, tải trọng tàu là: 2.428.142

Năm 1910 số lượng tàu cập bến và rời bến là: 2.740 tàu, tải trọng tàu là: 2.688.178

Năm 1911: số lượng tàu cập bến và rời bến là: 2.355 tàu, tải trọng tàu là: 2.200.719 tấn⁴.

Như vậy, tổng cộng trong 9 năm (1903-1911) có: 22.330 tàu cập bến và rời bến cảng Sài Gòn với tải trọng tàu trung chuyển là 20.808.695 tấn.

Ngoài ra, trong công văn của Toàn quyền Đông Dương còn ghi rõ: “Bảng thống kê nêu trên không bao gồm những thuyền

nhỏ ra vào thường xuyên trên cảng. Nếu tính tổng số tất cả các tàu thuyền ra vào cảng, thì trung bình mỗi năm cảng Sài Gòn tiếp nhận khoảng 3.500.000 tấn hàng hóa”⁵. Có thể nói đây là một con số kỷ lục tại thời điểm bấy giờ.

2. Tàu La Touche Tréville tại cảng Sài Gòn năm 1911

Tại thời điểm năm 1911, số lượng tàu nước ngoài cập cảng Sài Gòn ngày càng tấp nập. Qua thống kê chưa đầy đủ từ tài liệu lưu trữ, trong 6 tháng đầu năm 1911 đã có rất nhiều tàu của 9 quốc gia (Anh, Pháp, Mỹ, Đức, Nhật, Na uy, Thụy Điển, Áo, Hà Lan) cập cảng Sài Gòn.

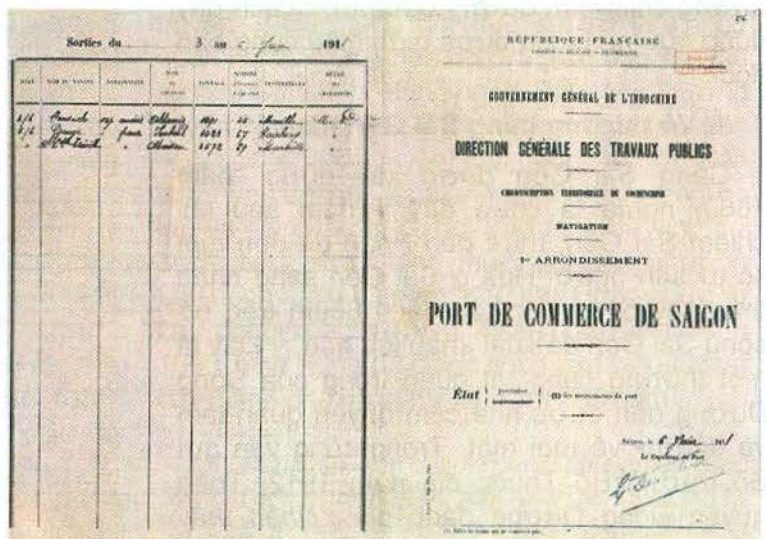
Theo Sổ đăng ký tàu tại hồ sơ số IA5/106 tại Trung tâm Lưu trữ Quốc gia II, ngày 17/5/1911, tàu La Touche Ville của Pháp (con tàu đưa Nguyễn Tất Thành (Bác Hồ) rời cảng Sài Gòn ra đi tìm đường cứu nước) đã cập cảng Sài Gòn. Trong tài liệu lưu trữ ghi rõ:

“Tên tàu: La Touche Tréville;

Quốc gia: Pháp;

Tải trọng: 3.572 tấn; Thủy thủ: 75;

Thuyền trưởng: Maisen;

Sổ đăng ký tàu của cảng Sài Gòn có ghi tàu La Touche Tréville rời cảng Sài Gòn đi Marseille ngày 05/6/1911

Đến từ: Marseille;

Tàu: chuyên chở hàng hóa ⁶⁾

Tàu La Touche Tréville đỗ lại cảng Sài Gòn để bốc dỡ hàng hóa từ ngày 17/5 đến ngày 22/5/1911. Ngày 22/5/1911, con tàu này rời cảng Sài Gòn chở hàng đi Hải Phòng. Ngày 02/6/1911, tàu La Touche Tréville trở lại và cập cảng Sài Gòn. Trong tài liệu lưu trữ ghi:

"Tên tàu: La Touche Tréville;

Quốc gia: Pháp;

Ngày cập cảng Sài Gòn: 2/6/1911;

Tải trọng: 3.572 tấn;

Thủy thủ: 69;

Thuyền trưởng: Maisen;

Đến từ: cảng Hải Phòng;

Tàu: chuyên chở hàng hóa ⁷⁾

Ngày 05/6/1911, tàu La Touche Tréville rời cảng Sài Gòn đi Marseille. Tài liệu lưu trữ ghi:

"Tên tàu: La Touche Tréville;

Quốc gia: Pháp;

Ngày rời cảng Sài Gòn: 5/6/1911;

Tải trọng: 3.572 tấn;

Thủy thủ: 69;

Thuyền trưởng: Maisen;

Tàu: chuyên chở hàng hóa ⁸⁾

Thông tin chi tiết về nhật trình của Thương cảng Sài Gòn:

- Ngày 17/5/1911, có 02 tàu chở hàng cập cảng là tàu La Touche Tréville và tàu Tonkin. Cả 2 tàu này đều xuất bến từ cảng Marseille.

- Trong ngày 18/5, có 16 tàu neo tại cảng. Bao gồm:

+ 06 tàu của Pháp : Colombo, Guadiana, Manche, Donaï, Tonkin và La Touche Tréville.

+ 04 tàu của Anh : Kumchow, Pheumpenh, Kassala và Livingstonia.

+ 03 tàu của Na Uy: Dagny, Soltad và Remonstrant

+ 02 tàu của Nhật: Manshu Maru và Karfuku Maru

+ 01 tàu của Đức: Marie

Cũng trong ngày này, có 01 tàu xuất bến là tàu Bourbon, quốc tịch Pháp, xuất bến đi Singapore.

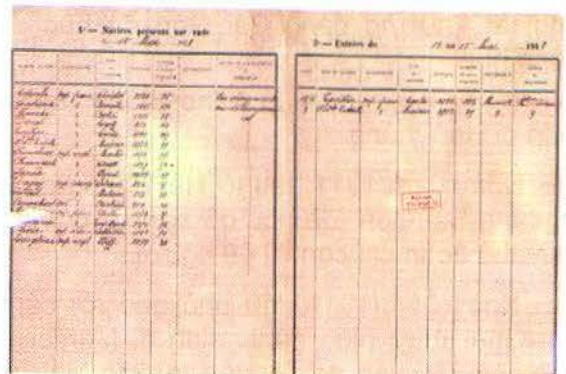
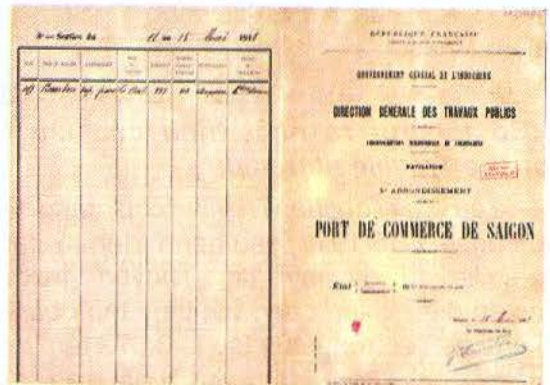
- Ngày 21/5/1911, tàu La Touche Tréville đi Hải phòng, và vào hôm trước, tàu Manshu Maru đi Nhật.

Trong ngày 21/5, có 09 tàu neo tại cảng. Bao gồm:

+ 04 tàu của Pháp: Colombo, Guadiana, Kampot và Phuyen.

+ 02 tàu của Anh : Pheumpenh, Kassala.

+ 02 tàu của Đức: Kohsichang và

Sổ đăng ký tàu của cảng Sài Gòn có ghi tàu La Touche Tréville cập cảng Sài Gòn ngày 17/5/1911

Loongmoon

+ 01 tàu của Na Uy: Soltad

- Ngày 02/6/1911, tàu La Touche Tréville cập lại cảng Sài Gòn từ Hải Phòng.

Trong ngày 03/6, có 08 tàu neo tại cảng. Bao gồm:

+ 04 tàu của Pháp: Colombo, Bourbon, Gange và La Touche Tréville.

+ 02 tàu của Anh: Dewont và Télémachus.

+ 01 tàu của Đức: Lycemoon

+ 01 tàu của Mỹ: Consuel

Ngày 05/6/1911, tàu La Touche Tréville nhổ neo rời cảng thực hiện hành trình đi Marseille. Cùng xuất bến trong ngày hôm đó còn có tàu Gange và trước đó, ngày 03/6, tàu Consuelo đã xuất bến đi Manille.

Trong ngày 06/6, có 07 tàu neo tại cảng, bao gồm:

- 02 tàu của Pháp: Colombo, Bourbon.

- 03 tàu của Anh: Dewont, Cyclops và Télémachus.

- 02 tàu của Đức: Lycemoon và Choising

Có thể rút ra nhật trình của tàu La Touche Tréville như sau:

- Tàu La Touche Tréville cập cảng Sài Gòn ngày 17/5/1911, sau hành trình từ cảng Marseille. Tàu này do Thuyền trưởng Maisen điều khiển cùng với thủy thủ đoàn là 75 người. Tải trọng của tàu là 3.572 tấn.

- Từ ngày 17 đến ngày 21/5/1911, tàu neo tại Thương cảng Sài Gòn để bốc dỡ hàng hóa.

- Ngày 21/5/1911, tàu khởi hành từ Sài Gòn đi Hải Phòng.

- Ngày 02/6/1911, tàu từ Hải Phòng quay lại cảng Sài Gòn để bốc dỡ hàng. Lúc này, thủy thủ đoàn chỉ còn lại 69 người.

- Ngày 05/6/1911, tàu nhổ neo rời cảng Sài Gòn, thực hiện hành trình đi Marseille. Lúc này, tàu vẫn do Thuyền trưởng Maisen điều khiển và thủy thủ đoàn là 69 người.

Như vậy, qua tài liệu lưu trữ của người Pháp để lại, chúng ta có thể hình dung được

rất rõ tình hình, diện mạo của cảng Sài Gòn khi Bác ra đi cùng với những thông tin quan trọng của tàu La Touche Tréville tại cảng Sài Gòn, từ khi cập bến đến khi rời bến Sài Gòn, tiếp tục cuộc hành trình về cảng Marseille, đưa Bác Hồ của chúng ta ra đi tìm đường cứu nước. Khi tìm được những tài liệu này, chúng tôi cảm thấy rất vui, vì đó là những tài liệu gốc liên quan đến cảng Sài Gòn, một địa danh lịch sử, liên quan đến con tàu La Touche Tréville, một con tàu đã đi vào lịch sử, và đặc biệt là tài liệu này phản ánh một sự kiện lịch sử trọng đại của dân tộc cách đây đúng 100 năm. Đó là địa điểm và phương tiện đưa Bác Hồ của chúng ta ra đi tìm đường cứu nước./

-----
* **Giám đốc Trung tâm Lưu trữ Quốc gia II**
** **Giám đốc Trung tâm Lưu trữ Quốc gia IV**

1. Nguyễn Phan Quang, Theo dòng lịch sử dân tộc, Nxb Tổng hợp Tp. Hồ Chí Minh, 2004, trang 582.

2. Công văn của Toàn quyền Đông Dương gửi Bộ trưởng Bộ Thuộc địa năm 1912. Hồ sơ số IA5/024(2), Phòng Phủ Thống đốc Nam kỳ, Trung tâm Lưu trữ Quốc gia II

3. Công văn của Toàn quyền Đông Dương gửi Bộ trưởng Bộ Thuộc địa năm 1912. Hồ sơ số IA5/024(2), Phòng Phủ Thống đốc Nam kỳ, Trung tâm Lưu trữ Quốc gia II

4. Công văn của Toàn quyền Đông Dương gửi Bộ trưởng Bộ Thuộc địa năm 1912. Hồ sơ số IA5/024(2), Phòng Phủ Thống đốc Nam kỳ, Trung tâm Lưu trữ Quốc gia II

5. Công văn của Toàn quyền Đông Dương gửi Bộ trưởng Bộ Thuộc địa năm 1912. Hồ sơ số IA5/024(2), Phòng Phủ Thống đốc Nam kỳ, Trung tâm Lưu trữ Quốc gia II

6. Hồ sơ số IA5/106, Phòng Phủ Thống đốc Nam kỳ, Trung tâm Lưu trữ Quốc gia II

7. Hồ sơ số IA5/106, Phòng Phủ Thống đốc Nam kỳ, Trung tâm Lưu trữ Quốc gia II

8. Hồ sơ số IA5/106, Phòng Phủ Thống đốc Nam kỳ, Trung tâm Lưu trữ Quốc gia II.